

راهکارهای مقابله با آسیب‌های فضای مجازی برای کودکان

سیده‌ادی حسینی بامیانی^۱

چکیده:

هدف نوشتار حاضر، شناخت راهکارهای مقابله با آسیب‌های فضای مجازی برای کودکان است، بر اساس روش توصیفی و اسنادی مورد استناد قرار گرفته است. بحث مفهوم شناسی فضای مجازی، مبانی نظری پژوهش، بیان راهکارها پیشگیری و قانون‌مندی‌های استفاده از رسانه‌ها توسط خانواده: ممنوعیت استفاده از رسانه در هنگام صرف غذا است، محدودیت زمانی استفاده از رسانه‌ها یعنی استفاده (آغازین و پایان) ممنوعیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی در اتاق خواب ممنوعیت یا محدودیت و چت و مکالمات غیر ضروری. استفاده گزینش شده از رسانه‌ها. ترویج بازی‌های جسمی و فکری در میان کودکان. عدم قرار دادن تلویزیون و یا کامپیوتر در فضای مخصوص و سر بسته. حفظ صمیمیت و ایجاد محبت در خانواده و همراهی آن‌ها با فرزندان در استفاده از فضای مجازی. هم‌قد و هم‌فکر شدن والدین با کودکان. هرچه والدین و یا فرزندان علاقه‌ای برای همراهی ندارند باز توصیه می‌شود همراهی ادامه‌دار باشد والدین مواظب باشند در صورت برخورد با صحنه مستهجن بر خورد لحظه‌ای نمایند چنانکه احتمال می‌رود شخصیت کودک خرد شود و نتیجه معکوس می‌تواند داشته باشد حتماً صبر نماید با آمادگی به صورت غیر مستقیم تذکر دهند والدین سعی کنند الگوی برتر باشند نشود تربیت معکوس رخ دهد اینکه آن‌ها مراقب باشند فرزندان مراقب پدر و مادر پدر باشند. در اخیر اشاره دارد به راهکارهای فردی: شامل یکسری اقداماتی می‌شود که از جانب خود فرد قابل اعمال هستند از قبیل خود کنترلی و خود نظارتی ای ماد داشتن به تعلیم و باورهای دینی دوری از استفاده اعتیاد آور. اشاره دارد به راهکارهای آموزشی؛ والدین و مدارس فرصت‌ها و تهدیدها فضای مجازی برای کودکان آموزش دهند.

کلیدواژگان: آسیب، راهکار، فضای مجازی، کودکان

۱. کارشناسی ارشد، علوم ارتباطات، دین و رسانه، جامعه‌المصطفی

العالمیه، قم، ایران s.h.hosini2020@gmail.com

مقدمه:

بیان مسئله

توجه به تربیت صحیح در خانه: بر اساس آموزه‌های اسلامی، پدر خانواده مسئول سالم سازی فضای معنوی و مادی خانواده است، چنانکه قرآن کریم می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ»^۱ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! خود و خانواده خویش را از آتش که هیزم آن انسان‌ها و سنگ‌هاست، نگه دارید. این آیه شریفه به این نکته مهم اشاره دارد که حق زن و مرد تنها با تأمین هزینه زندگی و مسکن و تغذیه آن حاصل نمی‌شود، مهم‌تر از آن، تغذیه روح و جان آن‌ها و به کار گرفتن اصول تعلیم و تربیت صحیح است.^۲

اکنون که فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی، با گستردگی و ویژگی‌های منحصر به فرد تمام شئون فردی، اجتماعی زندگی انسان‌ها را تحت تأثیر خود قرار داده است و فرصت‌های بی‌نظیر و تهدیدهای نرم و مخرب را به همراه آورده است، شناخت درست، مواجهه منطقی و آگاهی بخشی عمومی از مهم‌ترین وظایف همگان، خصوصاً مبلغان دین و ناشران شریعت و فعالان فرهنگ شیعی است.

مواجهه امروزه با فضای مجازی که به گفته کارشناسان و صاحب نظران به عرصه حقیقی زندگی بشر تبدیل شده است، چالش‌هایی در جامعه ایجاد کرده است.^۳ صبح که از خواب برمی‌خیزیم پای شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌نشینیم، در طول روز به شکل‌های مختلف با فضای مجازی سر کار داریم و اوقات بسیاری را به

۱. سوره تحریم، آیه، ۶

۲. محمد مهدی، فجری، خانواده‌ها بدانند، مروری بر آسیب‌ها و راهکارهای استفاده از فضای مجازی،

ص ۸۰-۸۱.

۳. فیروز آبادی، سید ابوالحسن، کتاب حقیقت مجازی.

استفاده از آن‌ها اختصاص می‌دهیم و بهره‌های متفاوتی را با وجود سلايق متفاوت از آن‌ها می‌بریم. بنابراین استفاده از شبکه‌های اجتماعی در سطحی وسیع غیرقابل انکار است و اگر نخواهیم بگوییم که فضای مجازی بر ما حکومت می‌کنند، می‌توانیم بگوییم که به طور قدرتمندی بر زندگی ما سایه افکنده‌اند. اما این قدرت تنها از استفاده آن‌ها ناشی نمی‌شود بلکه تا حد زیادی از تأثیرات آن‌ها نشأت می‌گیرد.

کودکان و نوجوانان نسبت به سایر اقشار جامعه آسیب پذیرتر هستند این به معنای این نیست که ما آن‌ها را از فضای مجازی کاملاً جدا بکنیم و معمولاً قطع ارتباط کامل کودکان و نوجوانان با فضای مجازی توصیه نمی‌شود. اما نقش خانواده و همراهی آن‌ها با کودکان در فضای مجازی خیلی پررنگ است باعث می‌شود کودکان کمتر دچار آسیب شوند اگر والدین در عصر حاضر کودکانشان را همراهی نکنند و به آن‌ها کمک نکنند تا به سلامت از لبه تاریک فضای مجازی عبور کنند متأسفانه فردا برای نجات آن‌ها شاید کمی دیر باشد.

پژوهش حاضر در صدد است با مطالعه روشمند و علمی اسنادی (راهکارهای مقابله با آسیب‌های فضای مجازی برای کودکان) را مورد ارزیابی قرار دهد. بنابراین می‌توان سؤال اصلی پژوهش را این گونه مطرح کرد. چه راهکارهای برای مقابله با آسیب‌های فضای مجازی برای کودکان وجود دارد؟

مفهوم شناسی

معمولاً هر پژوهشی علمی دارای یکسری مباحث مفهومی می‌باشند که به غیر از توضیح و بیان آن‌ها بحث‌های اصلی تحقیق قابل حل و روشن نخواهد بود یعنی ابهام دارد در این مبحث به این نکات بیشتر توجه می‌شود.

۱. فضای مجازی

این عبارت را شاید زیاد در چند دهه اخیر شنیده و یا حتی به کار برده باشیم ولی واقعاً معنا و مفهوم آن چیست؟ و ریشه آن از کجا آمده است؟ و چه مواردی را در دنیای امروزی در بر می‌گیرد؟

۲. تفاوت فضا، و مکان

برای درک بهتر این واژه ابتدا قصد بر این شد که به تفاوت بنیادی میان دو تا کلمه «فضا» و «مکان» اشاره صورت گیرد. اولین تفاوت چشم گیری که می توان به آن اشاره نمود، انتزاعی بودن «فضا» در مقابل «مکان» است، به طوری که حتی تصور کردن فضا برای ما انسان ها که در دنیای واقعی زندگی می کنیم، دشوار به نظر برسد. فضا در واقع به همه جا اطلاق می شود، چند بعدی و قابل تغییر است، نمی توان انتهایی را برای آن متصور شد و این در حالی است که مکان دارای مرزهای مشخص است و به نوعی حاصل تجربیات بشر است. به عبارتی می توان گفت هر چیزی که در مقابل حقیقی قرار گیرد به نوعی مجازی محسوب می شود؛ و همین امر موجب تمایز آن با دنیای واقعی و طبیعی است.

«فضای مجازی» که از آن به سایر^۱ در زبان انگلیسی تعبیر می شود «فضای تئوری است که ارتباطات و تعامل های انسان ها از طریق کامپیوتر و فناوری های نوین بدون در نظر گرفتن زمان و مکان در آن رخ می دهد»^۲

بنا به تعبیر دیگر؛ فضای مجازی یک پدیده اعجاب برانگیزی می باشند که در مرور زمان تمام ارزش های زندگی انسان اعم از سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی آموزشی، خانواده کی تأثیراتی متعدد منفی و مثبت زیادی در میان ماها گذاشته است. قدرت و جاذبه این ابزارها تا بدان حد می باشند که افراد سراسر جهان را به خودشان فریفته نموده است متأسفانه در حریم خصوصی افراد نفوذ بالا نموده است

۱. Cyberspace.

۲. امیر، مرادی، و کردلو، محسن. بررسی افقها و تنگناهای فضای مجازی و اینترنت بر تربیت اخلاقی، ص

۵.

* ویلیام گیسون (Williqm Gibson) (۲۰۰۲).

افکار و اندیشه و اعتقادات و زمینه نفوذ فرهنگ بیگانه را با کم‌ترین دقت زمینه سازی می‌نماید.^۱

فضای مجازی، یک شبکه گسترده جهانی است که شبکه های مختلف رایانه ای در اندازه های متعدد و حتی رایانه های شخصی را با استفاده از سخت افزار و نرم افزارهای گوناگون و با قراردادهای ارتباطی به یکدیگر وصل می‌کند. فناوری های ارتباطی راه دور اساس فضای مجازی را تشکیل می‌دهند.^۲

تعریف های متعدد از فضای مجازی ارائه شده است آن را به محیطی دیجیتالی تشبیه نموده است که در آن امکان تعامل انسان با انسان فراهم شده است و طی آن ارتباطی پرسرعت که تا پیش از این بشر در رویاروی دستیابی به آن بوده است حاصل می‌گردد.^۳ بنا به تعریف دیوید بل: فضای مجازی فقط مجموعه ای سخت افزار نیست بلکه مجموعه ای از تعاریف نمادین است که شبکه ای از عقائد باورها را در قالب داد و ستد رد بدل می‌کنند.^۴ بنا به تعریف دیگر؛ فضای مجازی در واقع نامی است که تعداد زیادی از کاربردهای امروزه فناوری های جدید ارتباطی را در بر می‌گیرد.^۵ فضای مجازی در دید جامعه شناسان یک فضا محیط الکترونیکی است که با محیط شبکه ای از کامپیوترها اطلاق می‌شود که از جلوه های سمعی و بصری برخوردار هستند. اشیاء واقعیت ها سه بعدی جهان را مشابه سازی می‌کند... ادعا می‌شود که فاقد خاصیت فیزیکی هستند.^۶

۱. محمد، قاسمی، اینترنت و تغییرات فرهنگی، ص ۸.

۲. علیرضا، دهقان، ۱۳۸۴. قماربازی اینترنتی، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، صفحات ۷۲-۴۵.

۳. پاک نهاد، فضای مجازی جاذبه ها آسیب ها، ص ۱۷.

۴. چشمه نور، پوریان، نصیری؛ فضای مجازی و سواد رسانه ای، ص ۳۸-۲۷.

۵. همان، ص ۳۸.

۶. یار احمدی خراسانی، ... مدیریت رفتاری فرزندان در فضای مجازی، ص ۱۰.

همان طور که قبلاً هم اشاره صورت گرفت، فضای مجازی از آن جهت به مجاز
اطلاق می‌شود چون که در آن مکان و محیط نقش ندارد همه تعاملات توسط
الکترونیک و امواج رخ می‌دهد.

بنا به تعریف اخیر، فضای مجازی به یکسری شبکه‌ها و زیر ساخت‌ها فنی، رایانه‌ای
مخابراتی اطلاق می‌شود که در سطح جهان با همدیگر پیوسته و مرتبط هستند.^۱ می-
توان گفت در بین تعریف‌ها ارائه شده تعریف اخیر جامع‌تر و کامل‌تر می‌باشد.

۳. سایر

واژه سایر از لغت یونانی^۲ به معنی سکان‌دار یا راهنما مشتق شده است. این
اصطلاح نخستین بار توسط یک ریاضی دان به نام تور پرت ون تر^۳ در سال ۱۹۴۸ در
کتاب با عنوان سایر نتیک و کنترل در ارتباط بین حیوان و ماشین انسان با انسان بکار
برده شده است. انسان‌ها کاملاً یک موجود اجتماعی است و هر آنچه در اجتماعی
شدنش کمک نماید متوسل می‌شوند در فضای مجازی نیز همچنین است دوست
دارد بروز و ظهور داشته باشد؛ مورد استقبال این موجود قرار می‌گیرد.^۴ شبکه‌های
اجتماعی نیز دارای وب‌سایت‌هایی هستند که به کاربران امکانات می‌دهند،
علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند. وبلاگ،
تلگرام، فیس‌بوک «توییتر»، «یوتیوب» واتساپ و پادکست از جمله شبکه‌های
اجتماعی مجازی هستند.^۵

۱. البیان، حقوق فضای مجازی، ص ۱۷.

۲. kybemetes.

۳. Norbert Wiener.

۴. مقاله «اعتمادهای مجازی و آسیب‌های اجتماعی»، ۱۳۹۳/۷/۹، www.gerdab.ir.

۵. سید علی، رحمان زاده، (۱۳۸۹)، کارکرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در عصر جهانی شدن، ص ۴.

در تعریف آن گفته شده است؛ ساختاری اجتماعی‌اند که افراد و سازمان‌های انسانی میان خود ایجاد کرده‌اند تا در موضوعات و مقوله‌های از پیش تعیین شده با یکدیگر تعامل کنند.^۱

این مفهوم نخستین بار در سال (۱۳۶۰ م) در دانشگاه ایلی نویز در ایالت متحده آمریکا مطرح و پس از آن در سال (۱۹۹۷ م) نخستین سایت شبکه اجتماعی مجازی راه اندازی شد.^۲ در سال (۲۰۰۲ م) شبکه‌های اجتماعی «فرند استر، اورکارت، ولینکداین، ساخته شد و در سال (۲۰۰۴ م) سایت شبکه اجتماعی فیس‌بوک راه اندازی گردید.^۳

مبانی نظری پژوهش

۱. راهکارهای خانوادگی مقابله با آسیب‌های فضای مجازی برای کودکان

فضای مجازی امروزه به خوبی توانسته‌اند در میان خانواده‌های جا باز کنند و آن فاصله حضور چهره به چهره افراد را که به راحتی، نصیب افراد نمی‌شدند را درهم شکسته و تبدیل به یک دهکده جهانی نماید. شبکه‌های اجتماعی مجازی علاوه بر فرصت‌ها دارای یکسری تهدیدهای می‌باشد، سلامت، انسجام خانواده‌ها را تهدید می‌نماید. ترویج خانواده نا مرتب و بهم ریخته به جای خانواده منظم و مقید، از بین رفتن حریم‌های خصوصی بین فرزندان و والدین، کاهش نقش تربیتی خانواده‌ها، عادی سازی خیانت همسران به یکدیگر یا نا پایداری ازدواج‌ها، عادی جلوه دادن روابط جنسی دختر و پسر و یا افزایش روابط دختر و پسر در زمان نامزدی بدون عقد. ترویج فرهنگ هم پاشی به جای ازدواج.^۴

۱. مصطفی علیمرادی، «سیر تطور شبکه‌های اجتماعی، نگاهی به آغاز و انجام شبکه‌های اجتماعی.

۲. به نشانی sixDegrees.com.

۳. جواد افتاده، مقاله «آشنایی با تاریخچه شبکه‌های اجتماعی اینترنتی»، ۱۳۹۰/۳/۲۰.

۴. عالیه، شکر بیگی، رسانه، زنان و مناسبات خانواده. ص ۱۸.

استفاده کودکان از فضای مجازی، فراگیری استفاده از اینترنت و نرم افزارهای شبکه‌های اجتماعی باعث به وجود آمدن فرصت‌ها و تهدیدهای شده است که می‌شود از آن چاقوی دو لبه تعبیر کرد. در این میان کودکان و نوجوانان به دلیل وجود حس کنجکاوی و روحیه جستجوگرشان و البته به دلیل جذابیت‌های بالای این تکنولوژی و محصولات مشتق از آن مثل بازی‌ها و سایت‌ها، نرم افزارهای سرگرم کننده همیشه در خط اول تهدیدات قرار دارند طبق یک آمار منتشر شده ۴۰٪ کودکان و ۷۲٪ کودکان زیر ۸ سال از تکنولوژی‌های مثل تلفن همراه تبلت استفاده می‌کنند و جالب‌تر اینکه مدت زمان استفاده کودکان از این موارد بیشتر از ساعتی است که آن‌ها از مدرسه استفاده می‌کنند. کودکان ما بیشتر از اینکه با هم سن سال‌های خودشان باشند با لب تاپ تبلت و گوشی‌های هوشمندشان رفاقت دارند که در این میان علاوه بر عوارضی مانند دوری کودکان از محیط خانواده اتلاف وقت آسیب‌های روحی روانی جسمی مثل گوشه گیری کاهش خلاقیت و ضعف بینایی و اعتیاد اینترنتی باید به دو مورد بسیار خطرناک اشاره کنیم؛ رفتارهای خشونت آمیز حاصل از بازی‌ها رایانه دوم بلوغ زود رس جنسی به واسطه دیدن و شنیدن و خواندن بسیاری از عکس‌ها، فیلم‌ها و مطالب خواسته و ناخواسته در این میان در دسترس کودکان ما قرار می‌گیرند روی دیگری از این سکه است بر طبق آمار جهانی و البته اسفبار و قابل تأمل از هر ده نوجوان ۹ نفر از آن‌ها به صورت ناخواسته در وب گردی‌ها با سایت‌ها ضد اخلاقی و مستهجن رو برو می‌شوند و حالا شما این مواجهه ناخواسته را با روحیه کنجکاوی کودکان همراه کنید که اتفاقاً گردانندگان این سایت‌ها هم با اطلاع از همین خاصیت جستجوگر کودکان مقاصد سوء خودشان دست پیدا می‌کنند حالا در این آشفته بازار سایت‌ها و نرم افزارها

بازی‌ها شاید آگاهی والدین و در پی آن هدایت و کنترل کودکان در این فضا تا حدی طبعاً کم کنند در این میان قرار دادن رایانه‌ها در اتاق نشیمن منزل، گفتگو و بیان خطرات این فضا با زبان ساده و البته مهربان استفاده والدین از نرم افزارها محدود کننده و کنترل کننده همراهی با کودکان در بازی‌ها برای هدایت و آن‌ها به استفاده بازی‌های سالم مفید قرار دادن محدودیت زمانی برای استفاده از این تکنولوژی‌ها تا حدی می‌توانند تا حد زیادی سلامت روحی و جسمی کودکان در این میدان پر از خوف خطر تأمین کند.^۱

می‌توان گفت امروز همه در فضای مجازی درگیر هستند؛ هم پدر و مادرها و هم کودکان حتی افراد سن بالا از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند این استفاده اگر مدیریت شده باشد به نفع کاربران تمام می‌شود، خیلی وقت‌ها اتفاق می‌افتد اینکه والدین فرزندان خود را در این فضا از دست می‌دهند و یا قرار است از دست بدهند، در واقع این از دست دادن یک ضرر خیلی بزرگی می‌تواند می‌باشد راه حلش چیست؟

یکی از عوامل تهدید کننده بنیان خانواده، استفاده نادرست از رسانه‌های جمعی یا به اصطلاح نداشتن سواد رسانه‌ای است؛ لذا مدیریت رسانه و آشنایی با راهکارهای مدیریت این فضا، باعث می‌شود که مخاطبان از جانب محتوای رسانه‌ها آسیبی ندیده و تنها به استفاده‌های درست و مطلوب از آن روی آورند. در ادامه به چند تا راهکار، اشاره می‌کنیم که توجه به آن‌ها می‌توان، بخش عمده‌ای از رسانه را مدیریت نماید.^۲

۱-۱. قانون‌مندی استفاده از رسانه

قانون، مجموعه بایدها و نبایدهایی است که شیوه رفتار انسان‌ها را در زندگی اجتماعی تعیین می‌کند؛ امری است ضروری و همه افراد بشر در هر شرایط زمانی و مکانی به آن نیازمند هستند؛ زیرا با نبود قانون، ایجاد اصطکاک و اختلاف میان افراد

۱. کلیپ، کودکان و فضای مجازی، aparat.com/karbaranch.

۲. سید علیرضا تراشیون، والد سوم ص ۶۹.

جامعه، اجتناب ناپذیر و در عین حال آسیب زا است. استفاده از رسانه نیز از این امر مستثنا نیست و باید قانونمند باشد تا محتوای رسانه‌ها آسیبی به مخاطب نرساند.^۱ البته در قانون گذاری دو امر را نباید فراموش کرد:

۱. هماهنگی زن و شوهر در قانون گذاری؛ مثال خانم خانه می گوید: «از این به بعد سر سفره غذا، تلویزیون را خاموش می کنیم». مرد خانه باید بگوید: اولین موافق، من هستم، نه اینکه بگوید: «خانم، دوباره چی شده تصمیم جدی گرفتی؟» همین حرف برای عدم رعایت قانون از طرف فرزندان کافی است؛ لذا ما باید قانونی که به مصلحت خانواده وضع شده است را بپذیریم و لو اینکه خلاف میل و مصلحت ما باشد؛ به عنوان مثال: پدر خانه خسته است و تازه از سر کار آمده؛ اما مصلحت خانواده در این است که به تفریح بروند، مرد خانه در این گونه مواقع باید از منافع فردی خویش عقب نشینی کند.

۲. عمل به قانون: عمل به قانون وضع شده، شرط تداوم آن است؛ زیرا فرزندان، در تمام کارها از والدین الگو گیری می کنند، لذا اگر والدین، عامل به قانون نباشند، نباید انتظار داشته باشیم که فرزندان به آن عمل کنند.^۲

۱-۲. استفاده از رسانه در هنگام صرف غذا ممنوع

بهتر است هنگام صرف غذا، رسانه‌ها، مخصوصاً تلویزیون محدود شود، حتی اگر برنامه مذهبی بسیار خوبی داشته باشد، به دو دلیل *توجه به طعام و رازق آن: قرآن می فرماید «فلینظر الإنسان إلی طعامه» انسان، مأمور به تفکر در غذا، به عنوان یکی از نعمت‌های خداست، زیرا خوردن و بی فکری کار حیوان است.^۳

امام علی علیه السلام می فرماید: «به هنگام غذا خوردن خدا را یاد کنید و از بیهوده گویی اجتناب کنید، زیرا که طعام، نعمت و رزقی از جانب خداوند است و بر

۱. همان ص ۶۹.

۲. همان.

۳. قرائتی، تفسیر نور، جلد ۱۰، صفحه ۳۸۸ - والد سوم ص ۷۰.

شماست که در آن، خدا را یاد کرده و شکر گوید»^۱. بنابراین زمان صرف غذا، بهترین زمان برای این که اعضای خانواده در کنار هم باشند؛ هم به طعام و رازق آن و هم به یکدیگر توجه کنند و به صحبت‌های خودمانی بپردازند. در تحقیقی که در آخرین شماره نشریه «پزشکی کودکان و بزرگسالان» منتشر شده، آمده است: کودکان که زمان بیشتری صرف تماشای تلویزیون می‌کنند، به خوردن خوراکی بیشتر هنگام برنامه‌های روی می‌آورند. طبق آنچه گفته شده است «به ازای هر ساعت تماشای تلویزیون، ۱۶۷ کیلو کالری اضافی در عرض یک روز به مصرف کودکان می‌رسد» که در نتیجه منجر به اضافه وزن و بیماری چاقی می‌گردد.^۲

۱-۳. مدت زمان استفاده

مدت زمان استفاده از رسانه نیز باید قانونمند گردد؛ بدین گونه که استفاده از رسانه برای کودکان کمتر از ۲ سال ممنوع شود؛ زیرا آسیب‌های شدیدی حتی نسبت به مهارت‌های کلامی آن‌ها وارد می‌کند؛ اما نسبت به کودکان بالای ۲ سال، ۲ ساعت در شبانه روز کافی است. بهتر است بجای استفاده از رسانه، اعضای خانواده دور هم بنشینند و برنامه‌های متنوع باهم داشته باشند که بسیار مورد سفارش اهل بیت علیهم السلام است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرماید: «نشستن مرد در کنار خانواده‌اش از اعتکاف در مسجد من بالاتر است»^۳. این روایت در فرهنگ دینی ما وارد شده است اما مشاهده می‌کنیم که در کشور ژاپن به آن عمل می‌شود. این نشان از ضعف مدیریتی ما است؛ لذا ساعت استفاده از رسانه را باید به نفع خانواده کاهش داد.

۱. فروع کافی، جلد ۶، صفحه ۲۹۶.

۲. مرکز پژوهش‌های صدا و سیما، مجله سیاحت غرب، جرح مونبیت؛ مقاله ارتباطات و رسانه‌ها: رژیم غذایی و تلویزیونی ص ۱۹.

۳. تنبیه الخواص، ج ۲، ص ۱۲/۱۲۲.

۱-۴. زمان استفاده (آغازین و پایان)

کودکان باید در استفاده خود از فضای مجازی برنامه و زمان بندی داشته باشند و ساعاتی را، با خاموش کردن وسایل ارتباط جمعی و اینترنتی، به گفت و گو و بحث‌های خانوادگی اختصاص دهند خانواده می‌تواند برای فرزندان خود وقت تعیین کند: شما می‌توانید از این ساعت تا این ساعت از رسانه استفاده کنید. گاه مشاهده می‌شود که افراد چنان در اتاق‌های گفتگو غرق می‌شوند که حتی زمان صرف غذا را فراموش می‌کنند، این علائمی شبیه الکلی‌ها یا معتادان دارند. بسیاری از آنان از بی‌خوابی رنج می‌برند، خسته‌اند و روابطشان با اطرافیان به حد اقل رسیده است.^۱

۱-۵. استفاده از رسانه در اتاق خواب ممنوع

همان‌طور که خانواده‌ها حساسیت‌های ویژه‌ای در تنها بودن کودکان اعم از دختر و پسر نوجوان خود در محیط بیرون از خانه دارند، دقیقاً همان حساسیت‌ها را باید در فضای مجازی نیز داشته باشند، و نگذارند فرزندانشان به تنهایی وارد دنیای مجازی و شبکه‌های اجتماعی شوند، برای عدم برانگیختن حساسیت خود نسبت به حضور نوجوانان و جوانان در فضای مجازی می‌تواند رایانه را در فضای باز جلو چشم عموم بگذارند، و از قرار دادن رایانه در اتاق خواب و فضای سر بسته که از آن به اتاق شیشه‌ای تعبیر می‌شود پیر هیزند.

۱-۶. مکالمات و چت‌های غیر ضروری ممنوع یا محدود

طبق تحقیقی که یکی از دانشگاه‌های کشور بر روی دانش‌آموزان انجام داده است حدود ۶۷٪ دانش‌آموزان به دلیل احساس تنهایی رو به فضای مجازی و چت می‌آورند. وقتی که نیازهای عاطفی اعضا خانواده در خانواده تأمین نشود، این نیاز در جایی دیگر تأمین خواهد شد. یک زود پز را در نظر بگیرید، یک سوپاپ روی آن نصب شده است، صحبت کردن خانم‌ها و گوش دادن آقایان به این صحبت‌ها، بی

۱. یسار، جعفریان؛ حمید، خدایاری؛ ناهید، حسن زاده؛ لیلا، آسیب شناسی فضای مجازی و خانواده، ص ۱۷.

شبهت به آن سوپاپ اطمینان نیست. وقتی خانم خانه، کسی را نداشته باشد که با او صحبت کند؛ مانند سوپاپ اطمینان زود پز، فعال شده و به صحبت کردن با دیگران در فضای مجازی روی خواهند آورد. بنابراین تأمین سلامت روحی روانی عاطفی خانواده بسیار مهم است. مقام معظم رهبری (حفظه الله) راجع به خانواده می‌فرماید: مسئله‌ی خانواده مسئله‌ی بسیار مهمی است؛ پایه‌ی اصلی و سلول اصلی در جامعه است، نه اینکه اگر این سلول سالم شد، سلامت به دیگرها سرایت می‌کند؛ یا اگر ناسالم شد، عدم سلامت به دیگران سرایت می‌کند؛ بلکه به این معناست که اگر سالم شد، یعنی بدن سالم است. بدن که غیر از سلول‌ها چیزی دیگری نیست. هر جهازی، مجموعه سلول‌هاست. اگر ما توانستیم سلول‌ها را سالم کنیم، پس سلامت آن جهاز را داریم. مسئله این قدر اهمیت دارد.^۱ خانواده‌ها می‌بایست محدودیت‌هایی به صورت مستقیم و غیر مستقیم برای حضور فرزندان مخصوصاً دختران در استفاده از اینترنت اعمال نمایند. شناسایی سایت‌های معتبر و تفریحی و خبری و ... ذخیره آن‌ها در سیستم و ارائه آن سایت‌ها به فرزندان جهت استفاده ایشان از جستجوی بی هدف در اینترنت مانع می‌شود تا فرزندانمان از آسیب فضای مجازی و اتلاف وقت و جوانی در امان بمانند.^۲

۱-۲. گزینش گرایی در استفاده از رسانه

گزینش گرایی؛ بدین معناست که اعضای خانواده، برنامه‌های رسانه را گلچین کرده و فقط هنگام پخش آن برنامه، تلویزیون، روشن و استفاده شود. کودکان نیز باید همین گونه باشند؛ یعنی برنامه‌ای را که والدین برای آن‌ها انتخاب کرده‌اند و مورد علاقه آن‌ها هست، سر ساعت ببینند و سپس تلویزیون را خاموش نمایند.^۳

۱. سومین نشست اندیشه‌های راهبردی با موضوع زن و خانواده-۱۴/۱۰/۱۳۹۰.

۲. جعفری یسار، حمید؛ خدایاری، ناهید؛ حسن زاده، لیلا، آسیب شناسی فضای مجازی و خانواده، ص ۸.

۳. سید علیرضا تراشویون، والد سَوم ناشر: ص ۷۲-۷۳.

۸-۱. ترویج بازی‌های جسمی و فکری در میان کودکان

کودکان که از بدو زندگی و در دوران کودکی به دلیل کمبود فضاهای تفریحی و آموزشی در منزل با بازی‌های کامپیوتری مشغول می‌شوند، به مرور نوعی انزوای طلبی را پیش می‌گیرند که در نهایت باعث منزوی شدن آنان از اجتماع می‌شود. حال آنکه کودکان در دوران رشد باید با هم‌نوعان هم‌سن خود بازی‌های دسته جمعی انجام دهند تا ارتباطات اجتماعی را فراگیرند. منزوی شدن کودک و بازی با افراد که در دنیای واقعی وجود خارجی ندارند، در آینده ممکن است آثار بسیار منفی و نامطلوبی را در رفتارهای اجتماعی کودک ایجاد کند. همچنین قهرمانانی که در بازی‌های رایانه‌ای ظاهر می‌شوند با تصویر و صحنه‌های خشونت آمیز همراه هستند که تأثیرات منفی فرهنگی اجتماعی را به دنبال دارد.^۱

بازی، دنیای کودکان است. اهل بیت علیهم السلام فرموده‌اند: کودکان تا هفت سال بازی کنند. گاهی اوقات ما خودمان را آگاه‌تر از اهل بیت علیهم السلام می‌دانیم و به سفارش مهم اهل بیت علیهم السلام در مورد کودکان توجه نمی‌کنیم و در زمان بازی کودک، او را در انواع کلاس‌ها نام نویسی می‌کنیم اهل بیت علیهم السلام فرموده او را رها کن، نه اینکه در کلاس حفظ قرآن، ژیمناستیک، نقاشی و... شرکت بده.

بازی‌های جسمی باعث می‌شود انرژی نهفته کودکان خالی گردد؛ در غیر این صورت، این انرژی‌ها علاوه بر تبدیل به چربی و انواع بیماری‌ها، تبدیل به شرارت نیز خواهد شد. امروزه کتاب‌ها و محل‌های فراوانی در مورد انواع بازی‌ها وجود دارد، والدین می‌توانند با تهیه این کتاب‌ها با مراجعه به این محل‌ها، فرزند خود را در انتخاب بازی مورد علاقه‌اش یاری نمایند. کتاب «بازی، بازوی تربیت». از جناب آقای عباس والدی از این نمونه است.^۲ بازی‌های فکری نیز جهت پرورش هوش و خلاقیت فکری کودکان، مورد نیاز است. کودکان خود را به بازی‌های فکری

۱. جلالی، علی اکبر؛ آسیب شناسی فناوری اطلاعات در خانواده.

۲. سید علیرضا تراشبیون، والد سوم ص ۸۰.

علاقه‌مند کنید. بازی‌های فکری برای آن‌ها تهیه می‌کنید. مشکل در علاقه‌مند سازی کودکان به بازی‌های فکری این است که والدین روش این بازی‌ها را نیاموخته و نمی‌دانند چگونه با فرزند خود بازی کنند. اینکه امروزه اسباب بازی‌ها فقط، کمد کودکان را اشغال نموده و مورد استفاده قرار نمی‌گیرند، دلیلش این است که کودک از این اسباب بازی‌ها لذت نبرده است؛ لذا اگر والدین لذت بازی‌های جسمی و فکری را به کودکانشان بچشانند، محال است کودک، بازی‌ها را کنار بگذارند.^۱

خانواده بهتر است فرزندانش را به شرکت فعالیت‌های اجتماعی تشویق نمایند. از سرگرمی‌های تفریحی، ورزشی فرزند خویش غافل نشوند، گذراندن اوقات بیشتری با فرزندان در فضای بیرون از خانه و داخل خانه به طوری که فرزندان از نظر عاطفی، احساس خلأ نکنند و جهت جبران این کمبود به فضای مجازی پناه نبرند.^۲ امیرالمؤمنین علی خطاب به امام حسن (علیهما السلام) می‌فرماید: «فَبَادِرْتُكَ بِالْأَدَبِ قَبْلَ أَنْ يَقْسُوَ قَلْبُكَ وَ يَشْتَعِلَ لُبُّ».^۳ در تربیت تو شتاب کردم پیش از آن که قلب تو سخت شود و ذهن تو مشغول گردد. این خطاب حضرت به فرزندش از اهمیت بالای در جهت تربیت فرزندان توسط والدین برخوردار می‌باشد فرمود: قبل از این که دیگران در این زمین خالی بذر بپاشند خود شما در این زمین بذر بپاشید. فرمود: «بَدِرُوا أَحْدَاثَكُمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ تَسْبِقَكُمْ إِلَيْهِمُ الْمُرْجِئَةُ»^۴ در تربیت فرزندان با احادیث ما شتاب کنید قبل از این که مرجئه «یکی از فرقه‌های گمراه» در تربیت آن‌ها به شما سبقت بگیرند. یعنی قلب جوان مانند زمین خالی است، هر چه در آن پاشیده شود می‌پذیرد. توجه داشته باشند و بدانند جوانی سن غلیان احساسات و عواطف است و اگر از جذب جوان به سمت خود غافل شوند فرزندان برای جبران مهر محبت و خلع

۱. سید علی‌رضا تراشیون، والدِ سَوم، ص ۸۱.

۲. همان، ص ۷.

۳. نهج البلاغه، نامه ۳۱.

۴. تهذیب الاحکام، ج ۸، ص ۱۱۱.

عاطفی سراغ فضای مجازی می‌روند. از ویژگی‌های مهم جوان آرزوهای زیاد و بلندپروازی است. البته آرزو داشتن بد نیست. بلکه رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «الْأَمَلُ رَحْمَةٌ لِأُمَّتِي وَ لَوْ لَا الْأَمَلُ مَا رَضَعَتْ وَالِدَةٌ وَلَدَهَا وَ لَأَا غَرَسَ غَارِسٌ شَجْرًا»^۱ آرزو برای امت رحمت است اگر آرزو نبود هیچ مادری فرزند خود را شیر نمی‌داد. هیچ باغبانی درخت نمی‌کاش. اما تبیین آرزومند بودن را در کلام امیرالمؤمنین علیه‌السلام این گونه می‌خوانیم: به یقین بدان که تو به همه آرزوهای خود نخواهی رسید. از مرگ جلو نمی‌افتی و بر راه کسی می‌روی که پیش از تو می‌رفت. پس در بدست آوردن دنیا آرام باش و در مصرف آنچه بدست آوردی نیکو عمل کن زیرا چه بسا تلاش بی اندازه برای دنیا که به تاراج رفتن اموال کشانده شد.^۲

۱-۹. تلویزیون را هیچ وقت در جایی اختصاصی قرار ندهید

تلویزیون در خانه، نباید بیشتر از یکی باشد؛ زیرا تلویزیون‌های متعدد؛ یعنی ایجاد مسیرهای متعدد برای دور شدن افراد خانواده از همدیگر. مبدا آن روز بیاید که اعضای خانواده‌ها در اتاق‌های خود تلویزیون، کامپیوتر یا تلفن همراه داشته باشند که مصیبت بسیار بزرگی برای تربیت خواهد بود.^۳

۱-۱۰. خانواده: ایجاد صمیمیت و محبت

به اذعان روان‌شناسان و مشاوران خانواده: «وجود و محبت و صمیمیت در خانواده، مهم‌ترین عامل احساسات رضایت اعضای خانواده از زندگی است». با نبود صمیمیت، وقوع اختلاف و مشاجره، ممکن است هر لحظه خانواده را تهدید کند. آیا اعضای خانواده در کنار تلویزیون لذت بیشتری می‌برند و یا در کنار همدیگر؟ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «مردی نیست که خوشحال کند

۱. بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۱۷۳.

۲. نهج البلاغه، نامه ۳۱.

۳. همان.

محرمش را مگر اینکه خداوند او را در قیامت شاد خواهد نمود.^۱ اگر پدر وارد خانه شد و اهل خانه از آمدن او خوشحال شدند، نشان از صمیمیت پدر است ولی اگر وارد خانه شد و اهل خانه گفتند: «آه دوباره آمد»، این نی گران کننده است.

فرمول اثرگذاری: محبوب بودن+موفق بودن+الگو بودن، مادری که نماز اول وقت می خواند ولی در هنگام نصیحت به دخترش می گوید: «درس بخوان تا فردای مثل من بدبخت نشوی»؛ بدین معناست که من الگوی نا موفق هستم از من تبعیت نکن. پدری که می آید خانه و می گوید: «حوصله ندارم، حال ندارم، خسته ام»، این جملات بدین معناست که خود را کوچک کرده است. با این وضعیت نماز شب خوان هم باشد، فرزند او نمازش را هم نمی خواند.^۲ در روایت آمده است: «پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: اگر یکی از شما در تنگنا قرار گرفت، از خانه بیرون برود و خود و خانواده اش را محزون نسازد.^۳

پدر و مادر توجه داشته باشند که فرزندان از کودکی به والدین خود اعتماد دارند، و فقط حرف های خصوصی خود را به ایشان میگویند این والدین هستند که با برخی اعمال ناصحیح سلب اعتماد از فرزندان خود می کنند. لذاست که صفا صمیمیت خود با فرزندش را حفظ نماید طوری که فرزندش حس نکند که پدر و مادرش نقش پلیس را در خانه بازی می کنند. خانواده بدانند عدم درک صحیح کودک در صورت انجام خطا و اشتباه، سرکوفت زدن به کودک در صورت انجام خطا، مطرح کردن خطای کودک در بین فامیل و دوستان کودک، مقایسه نابجای کودک باهم سن و سالان دوست و فامیل و احترام نگذاشتن به شخصیت کودک در اجتماع همه و همه باعث سلب اعتماد فرزندان از والدین می شود و در این صورت به والدین خود اعتماد نمی کنند. خانواده توجه داشته باشند در صورت سرزنش و یا سلب اعتماد فرزندانش

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۰۴.

۲. سید علیرضا تراشبیون، والد سوم، ص ۸۲-۸۳.

۳. وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۲.

از خود فرزندان بهترین راه در امان ماندن از سرزنش‌های والدین نگه‌داشتن یا حتی دروغ گفتن میدانند، به دلایل مختلفی نو جوانان ممکن است دچار خطا و اشتباه در فضای مجازی شوند، فرزند باید به پدر و مادر خود اعتماد داشته باشند. تا در صورت بروز لغزش به اطلاع والدین برسانند تا از آسیب‌های احتمالی بعدی جلوگیری کند.^۱

۱-۱۱. هم قد، هم فکر شدن با کودک

وقتی استفاده از ابزارهای خاص موجب بروز آسیب‌های فراوان می‌شود مطمئناً باید به دنبال جایگزینی مناسب بود تا میزان آسیب‌ها به حداقل رسانده، تهدید را به فرصت تبدیل کند به برای کاهش آسیب‌ها و معضلات این ابزارها حرکت به سوی آداب و رسوم فرهنگ اسلامی ضروری است. بهترین و مهم‌ترین بستری که می‌تواند این جایگزینی را انجام دهد و ضمن غنی‌سازی و صحیح اوقات فراغت، فرهنگ اصیل اسلامی را تقویت یا احیا کند. خانواده و کارکردهای مربوط به آن است. شاید موارد ذیل بتواند جایگزین مناسبی برای ارتباطات نا درست فضای مجازی در خانواده‌ها شوند:

گفتگو و تعاملات خانوادگی؛^۲ ارتباط با اقوام و بستگان؛^۳ و ارتباط با دوستان شایسته^۴، داستان‌گویی، بازی‌ها و تفریحات سالم،^۱ به خصوص همراه فرزندان و ...

۱. جعفری بسار، حمید؛ خدایاری، ناهید؛ حسن زاده، لیلا، آسیب‌شناسی فضای مجازی و خانواده، ص ۸.
۲. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: «جُلُوسُ الْمَرْءِ عِنْدَ عِيَالِهِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ اعْتِكَافٍ فِي مَسْجِدِي هَذَا» نشستن مرد در کنار خانواده‌اش، نزد خداوند متعال دوست داشتنی تر از اعتکاف در این مسجد من است» ورام بن ابی فراس، مجموعه ورام، ج ۲، ص ۱۲۲.
۳. قال الامام الصادق (ع): (صَلُّهُ الْارْحَامُ تَحْسِينُ الْخُلُقِ وَ تَسْمَحُ الْكُفَّ وَ تُطَيِّبُ النَّفْسَ وَ تَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَ تُنْسِيْ فِي الْاَجْلِ. صلّه رحیم خلق را نیکو و دست را باز و نفس را پاکیزه و روزی را زیاد و مرگ را به تأخیر می‌اندازد» محمدبن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲ ص ۱۵۱.
۴. رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ: مَنْ زَارَ أَحَاهُ فِي بَيْتِهِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ أَنْتَ ضَيْفِي وَ زَائِرِي عَلَيَّ قَرَأَكَ وَ قَدْ أُوجِبْتُ لَكَ الْجَنَّةَ بِحُبِّكَ إِيَّاهُ. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس برادرش را در منزلش زیارت کند، خدای عز و جل باو فرماید: تو مهمان و زائر منی و پذیرائیت بر من است، من بخاطر دوستی تو

یکی از لوازم اساسی به منظور رشد روحی و جسمی کودکان بازی کردن است. بازی با وسایل گوناگون و متناسب از ابزار بروز خلاقیت و استعداد کودکان است، در این میان نقش والدین و بزرگ‌ترها در جهت دادن به بازی کودکان و تشویق آنان به بازی‌های مفید بسیار مهم و مؤثر است، به این منظور شرکت والدین در بازی بچه‌ها و همبازی شدن با آنها، علاوه بر رفع تنهایی کودکان می‌تواند بر نشاط و صمیمیت کودک و والدین تأثیر مثبت بگذارد، به همین منظور است که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در بازی کودکان شرکت می‌کرد و با آنان همبازی می‌شد، از پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) نقل شده است که ایشان فرمودند: «مَنْ كَانَ عِنْدَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَصَابَ لَهُ؛ هر کس کودکي داشته باشد باید با او مانند خودش رفتار کند.»

به قول مولوی: چو با طفلی سرکارت فتاد پس زبان کودکي باید گشاد
همراهی والدین با فرزند در استفاده از فضای مجازی اولین اصلی است اینکه والدین باید هم قدم فکر کودکان شوند وقتی می‌رویم سراغ کودکان این شکاف نسلی که توسط شبکه‌های اجتماعی اتفاق افتاده است می‌بینیم تفکر کودکان را با تفکر والدین فوق‌العاده زیاد کرده است فرزندان در یک فضای بزرگ شده است که هیچ قرابت فکری با پدر و مادرشان ندارند یعنی فرزندان یکسری سرگرمی‌ها،

نسبت باو بهشت را برایت واجب ساختم. محمدبن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲ ص ۱۷۷؛ شیخ حر عاملی، الجواهر السنیة فی الأحادیث القدسیة (کلیات حدیث قدسی) ص ۲۵۴.
۱. قال رسول الله (ص) «الهُوَ وَالْعَبْوَا فَانِي اِكْرَه ان يري في دينكم غلظة» سرگرمی داشته باشید و تفریح کنید؛ چراکه خوش نمی‌دارم در دین شما سختی ای دیده شود (نهج الفصاحه، ابوالقاسم پاینده، ص ۲۵۹).
۲. شیخ صدوق، محمد بن علی، من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۴۸۳-۴۸۴، حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، ج ۲۱، ص ۴۸۶.

آرزوهای و علاقه‌مندی‌های دارند که در فضای مجازی که برای پدر و مادر اصلاً قابل درک نیستن کودکان در فضای مجازی یکسری واژه‌های آموزش دیده‌اند و استعمال می‌کنند که پدر و مادر اصلاً متوجه نمی‌شوند. پس والدین محترم سطح آگاهی‌شان را ببرند بالا و با فرزندان خود همراهی نمایند.

و اگر از جانب والدین همراهی صورت نگیرد مطمئناً فرزندان در فضای مجازی سراغ کسانی خواهند رفت که همراهیشان می‌کنند؛ یعنی ما خودمان گاهی خیلی وقت‌ها با بچه‌ها همراهی نمی‌کنیم خودمان عامل مهم هستیم که کودکان مان را در فضای مجازی از دست می‌دهیم و یا جذب فضای مجازی می‌شوند. پس این هم قد شدن والدین با فرزندان امر مهمی است وقتی فرزندان می‌آید راجع به یک موضوعی که قبلاً در فضای مجازی دیده است برای پدر و مادرش صحبت می‌کند پدر و مادر دقت نماید اینکه با نگاه به سطح فکری کودک با کودک صحبت نمایند.

۱-۱۲. فرزندم دوست ندارد همراهی‌اش نمایم

این اتفاق نه تنها برای کودک بلکه برای پدر و مادرها هم پیش می‌آید اینکه؛ زن از شوهر و شوهر از زن پنهان کاری می‌کنند و دوست ندارند محتویات گوشی همدیگر را ببینند. حالا کودکان هم دوست ندارند پدر و مادرشان در کنارش نشسته و همراهیشان نمایند حتی گاهی ممانعت هم می‌کنند!!

طبق نظر کارشناسان؛ پدر، مادر خانواده و یا کودکان در یک فضاهای حرکت می‌کنند که شاید محتویات زن برای شوهر و از شوهر برای زن مناسب نباشند در مورد کودک نیز همچنین است شاید دوست نداشته باشند پدر و مادر محتویات داخل گوشی‌اش را ببینند یا از باب رعایت ادب و یا به خاطر محتویات مستهجن.

وقتی فرزندان دوست ندارند پدر و مادر از آن‌ها مراقبت نمایند آن‌ها مجبور هستند تسلیم کودکان خود شوند. اول اینکه؛ پدر و مادر از مواضع و جایگاه خودشان پایین بیایند. دوم اینکه؛ هم سطح فکری بچه‌ها شوند یعنی با یک نگاهی وارد شوند که کودکان را جذب خودشان نمایند. سوم اینکه؛ والدین از بچه‌ها روش استفاده از

شبکه‌های اجتماعی و نحوه کار کردن با آن‌ها را از فرزندان خود بخواهند اینکه درج مطلب و جستجوی مطلب و عضویت در گروه و کانال‌های مختلف به چه صورت امکان پذیر هستند. در این صورت کودکان ناخدا گاه می‌روند به سوی آموزش دقیق‌تر و بالا بردن سطح آگاهی‌شان چون که در خود احساس شخصیت و مسئولیت می‌کنند تلاش می‌کند به نحس احسن به والدینشان آموزش‌های لازم بدهند. همین انتقال مهارت و آموزش نحوه کار کردن با شبکه‌های اجتماعی توسط فرزندان اگر خوب صورت گیرد می‌تواند یک مرحله همراهی والدین با فرزندان محسوب شود صمیمیت بین خانواده بیشتر می‌شود کودک هم احساس شخصیت می‌کند در ذهنش خطور می‌کند اینکه به پدر و مادر دارند آموزش می‌دهند در واقع احساس مفید بودن می‌کند. در این صورت صمیمیت و اعتماد فرزند نسبت به والدینشان زیاد می‌شود پدر و مادر می‌توانند با فرزندان همراهی را شروع نمایند اینکه عملاً از آن‌ها بخواهند آموزش‌های لازم را بدهند مادر و یا پدر پهلوی فرزندش نشسته فرزندش که سرش روی گوشی‌اش است و در چنین موقعیت والدین کنجکاوی نمایند این چیست و این شخص کیست؟ در حین توضیح کودک به والدین متوجه خواهد شد که فرزندانشان با چه دوستانی در ارتباط هستند. از طرف دیگر فرزندان نیز متوجه خواهند شد که نمی‌توانند چیزی را از پدر و مادرشان مخفی نمایند لذا است که حذف می‌کنند و یا بعد این مراقبت بیشتر خواهند نمود اینکه با هر کسی دست دوستی، در خواست ندهند. وقتی والدین از کانال و محتویاتش و دوستان فرزند یکسری اطلاعات کسب کرد متوجه خواهند شد اینکه عکس پروفایل فرزندش به دید نمایش همه می‌باشد و همه می‌بینند.

۱-۱۳. برخورد لحظه‌ای ممنوع

آنچه کارشناسان محترم توصیه نموده این است که در صورت برخورد والدین با صحنه‌های عجیب در گوشی کودکانشان سعی کنند در همان لحظه با کودکشان برخورد نکنند باید صبر نماید و آگاهی و مهارت‌های لازم را کسب کنند سر فرصت با

برنامه ریزی کامل اقدام نماید و به اتفاق همدیگر تصمیم بگیرند اینکه شبکه های اجتماعی از گوشی فرزندان حذف شود و یا بمانند اگر پدر و مادر در همان لحظه از خودشان واکنش و عکس العمل نشان دهند کودکان را تحقیر و سرزنش نمایند این باعث می شود که ارتباط کاملاً قطع شود این برخورد سازنده که نیست هیچ بلکه تخریب کننده هم است.

۱-۱۴. خانواده و عدم تمایل به همراهی

گاهی اتفاق می افتد پدر و مادر علاقه ای برای همراهی با فرزندان در شبکه های اجتماعی فضای مجازی ندارند راه چاره چیست؟ چه کار کنیم این ذوق همراهی برای پدر و مادر ایجاد شود تا اینکه فرزندان را همراهی کنند تا دچار آسیب نشوند؟

آنچه گفته شده است در چنین موقعیت پدر و مادر باید از خود گذشته ای نشان دهند اگر از خود گذشته گی نشان ندهند فرزندان دچار آسیب خواهند شد درست است که طبق ذوق پدر و مادر نیستند ولی اقتضای این را دارد فرزندان خود را جذب نمایند.

در نتیجه می توان گفت اگر کودکان در گیر فضای مجازی و شبکه های اجتماعی شدن و پدر و مادران هم با آنها همراهی لازم را کردند و خیلی از خطرات را متوجه شدن بر خورد لحظه ای نکردن اگر برخورد لحظه ای صورت گیرد و بگویند من می دانم که داخل گوشیت چه خبر است و چه اطلاعاتی داری و با چه کسانی صحبت می کنید با چنین وضعیت ممکن است والدین با واکنش و دفاع بدی از جانب کودک خود مواجه شوند چون که شخصیت کودک تخریب شده است، اینجاست که والدین نه تنها همراهی خود را با کودک از دست می دهند بلکه با خود باختگی و یک نوع شکست مواجه خواهند شد؛ و اما اگر به کودک نگویند پدر و مادر یک قدم جلو تر و برنده خواهند بود. اگر پدر و مادر بگویند که داخل گوشیشان چه خبر هست کودکان و نوجوانان هزاران توجیه برای کارشان بلد هستند، توجیه می کند،

مسئله را کاملاً طبیعی جلوه می‌دهند منکر شوند یا بگویند اشتباه شده یا اصلاً این محتوا مال من نیست مال دوستم است!

اخطار از جانب پدر و مادر یا مستقیم است که گفته شد و یا غیر مستقیم اینکه پدر و مادر در اتاقی نشسته نقشه را طوری اجرا نماید و صحبت صورت گیرد که کودک در اتاق دیگر صدا را کاملاً در یافت نماید.

قصه را چنین شروع نمایند پسر بچه ای نوجوان داخل گوشی اش کلیپ و محتویات نامناسب بود پدر و مادرشان متوجه شده است آلان فرزندش از خجالت پدر و مادر نمی‌تواند صحبت نماید این نوع صحبت مطمئناً زنگ خطر می‌باشد و یا در قصه‌ای دیگر پدر به مادر فرزندش با صدا بلند می‌گویند فلانی دوست و همکارم قدیمم را می‌شناسی این آقا برایش یک اتفاقی افتاده است مثل که از داخل گوشی پسرش یکسری محتویات نامناسب و زشت پیدا کرده است الان به عنوان جرم شناخته شده است هم گوشی اش و خودش را گرفتار نموده است. اگر دقت نماییم این نحو صحبت کردن خودش مقداری ترس و وحشت ایجاد می‌کند برای فرزند همین خانواده قصه گو ذهنیت ایجاد می‌شود که نشود خدای نکرده برای من همین اتفاق رخ دهد این یک نوع زنگ خطر غیر مستقیم گفته می‌شود و اگر والدی مستقیم وارد عمل شوند و عیب‌ها را بگویند ممکن است همراهی والدین با فرزندانشان قطع می‌شود اینکه دیگر بچه‌ها با والدینشان همراهی نمی‌کنند که هیچ بلکه دیگر به حرف‌هایش هم گوش نمی‌دهند.

والدین محترم اگر بخواهند این همراهی استمرار داشته باشد و اعتماد کودکان خود را جلب نمایند احساسات خود را کنترل کنند با دیدن صحنه‌ها زود عصبانی نشود و غصه نخورند اگر والدین از موضع خود پایین آمدن و زود احساساتی نشدن همراهی خوبی رخ می‌دهد.

۱۵-۱. همراهی فرزند با پدر و مادر (تربیت معکوس)

گاهی همراهی و تربیت معکوس در خانواده رخ دهد؛ به جای اینکه پدر و مادرها مواظب فرزندش باشند فرزندان مواظب پدران و مادرانشان هستند. ما امروزه در عصری زندگی می‌کنیم که تربیت معکوس بین فرزندان و والدین مشهود می‌باشد کودکان عصر رسانه از مهارت بالای برخوردار هستند آن قدر مهارت دارند که از پدر و مادرشان مواظبت می‌کنند تا اینکه چشمشان به دیدن صحنه‌های مستهجن باز نشوند.

توصیه می‌شود اینکه حواس والدین کاملاً باشد اینکه توصیه می‌شود که ولدین بروند با بچه‌های شأن همراهی بکنند و از طرف دیگر پدر و مادران خودشان در گیر رسانه نبودن نمی‌دانستند که رسانه چقدر جذاب است بعد پدر و مادر هم وقتی وارد می‌شود تعجب می‌کند که این فضای مجازی چقدر جذاب است در این صورت مسئله کاملاً فرق می‌کند به جای که بیایند با فرزند خود همراهی بکنند خودش نیاز به همراهی دارند کودکی گفتن پدرم کوشیم را می‌گیرد بازی که نصب کردم بازی می‌کند دی‌گه به خودم نمی‌دهد اینجا قضیه فرق می‌کند که کدام را مشاوره و راهکار داد همه والدین در گیر هستند و هم فرزندان نگران والدین خود هستند رسانه‌ها خیلی جذاب هستند طبق آمارها نشان می‌دهند قطعاً پدر و مادرها و افراد بالغ اعتماد بیشتر به فضای مجازی نسبت به جوان‌ها هستند، در واقع این اعتماد والدین است که فرزندانشان از والدینشان فاصله گرفتن و پناه آوردن به فضای مجازی گاهی اوقات اتفاق می‌افتد والدین به فرزندان خود گوشی به عنوان هدیه می‌خرند تا سرگرم باشند البته از این سرگرمی دو تعبیر می‌توان داشت یکی خود سرگرمی و دیگری صدا خفه کن ازش استفاده می‌کنند نتیجه‌اش این می‌شود که فاصله بین خانواده‌ها و فرزندان زیاد تر می‌شود وقتی فاصله بیشتر شد کودک در هر محیطی نه تنها در فضای مجازی در دنیای حقیقی هم تا سن بالا می‌رود پذیرش دوستان ناباب را دارند تا یک پیش نهاد بدی می‌شود پذیرش آن را دارد این به خاطر این است که

فاصله آن قدر است که دنبال جای می‌گردد که به آن اعتماد کند حتی در فضای مجازی بنابراین اگر والدین فرزندان خویش را درست همراهی نمایند خانم‌ها محترم نقشی بسیار مهمی را می‌تواند در خانه نسبت به پدر داشته باشد اگر هر کسی نقش خودش را درست ایفا نمایند هیچ کسی در فضای مجازی آسیب نمی‌بینند به خاطر اینکه این فرد وقتی کانون خانواده را گرد کرد که فقط زن می‌تواند این کار را نماید همه دور این کانون جمع می‌شوند طبق آمار نشان می‌دهد امروز بیشترین استفاده کنندگان از فضای مجازی خانم‌ها هستند مخصوصاً خانم‌های خانه دار وقتی خود خانم‌ها درگیر شد و فرصت کافی برای همراهی نداشته باشد همین اتفاق پیش می‌آید گاهی اتفاق می‌افتد حضور بیش از حد والدین در فضای مجازی باعث می‌شود که فرزندان خویش را از دست بدهند پس در نتیجه اعتیاد چه در فضای مجازی و چه در فضای حقیقی باعث فروپاشی خانواده‌ها می‌شوند پس خانواده‌ها آگاهی کسب کنند و سطح آگاهی‌شان را نسبت به این تکنولوژی ببرند بالا و تا بتوانند فرزندان خویش را همراهی نمایند.^۱

۲. راهکارهای فردی مقابله با آسیب‌های فضای مجازی برای

کودکان

۱-۲. خود کنترلی و خود نظارتی

راهکارهای فردی شامل یکسری اقداماتی می‌شود که از جانب خود فرد قابل اعمال هستند از قبیل خود کنترلی و خود نظارتی و حتی در بعضی از مواقع فرد باید از خود گذشته کی نشان دهد اینکه تشخیص دهند شبکه‌های که مخرب و ضد اخلاقی هستند استفاده نکنند.

۲-۲. ایمان داشتن به تعالیم و باورهای دینی

ایمان داشتن به تعالیم و باورهای دینی اینکه در فضای مجازی مثل فضای واقعی و حقیقی مواظب رفتار خود باشد و باور داشته باشد همان طور که خدای متعال در

۱. مصطفی ضابط، کارشناس رسانه و فضای مجازی، @ehr_banoot_y-epar.comt usi .i r

فضای حقیقی ناظر بر اعمال و رفتار ما است در فضای مجازی نیز همان خدا ناظر بر اعمال و رفتار ما خواهد بود.

۲-۳. دوری از استفاده اعتیاد آور

اعتیاد به فضای مجازی و اینترنت می‌تواند مشکلات جدی تحصیلی و خانوادگی برای مخاطبان به وجود آورد اگر استفاده کنندگان از اینترنت نتوانند به مدت یک ماه دوری از اینترنت را تحمل کنند، در معرض خطر اعتیاد به آن قرار دارند؛ و متأسفانه شاهد این پدیده در میان جوانان هستیم. به طوری که برخی از جوانان شب‌ها را تا صبح با اینترنت می‌گذرانند و تمام صبح خواب هستند و این مسئله آغازگر آسیب‌هایی متعدد دیگر نیز می‌شود. از جمله این آسیب‌ها می‌توان به آسیب‌های خانوادگی، ارتباطی، عاطفی، روانی، جسمی و اقتصادی اشاره کرد.^۱

۲-۴. اتلاف وقت

آنچه در فضای مجازی پرداخت می‌کنیم فقط پول نیست بلکه حیثیت، آبرو و سلامت روحی روانی است. اتلاف وقت و عمر گران‌بهای انسان است. عمر، ارزشمندترین موهبت الهی است که خدای متعال به انسان عنایت فرموده است؛ زیرا فرصت رسیدن به سعادت دنیا و آخرت را در اختیار انسان قرار می‌دهد. گرچه فرصت ساعات و روزهای آینده قابل جبران است؛ اما فرصت‌های از دست رفته، دیگر باز نمی‌گردد. امیر مؤمنین علیه‌السلام می‌فرماید: «الْفُرْصَةُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ فَانْتَهِزُوا قُرْصَ الْخَيْرِ»^۲ فرصتها همانند ابر در گذرند. پس، فرصت‌های کار خوب را غنیمت شمرید.

۲-۵. آسیب‌های جسمی

فضای مجازی می‌تواند اثرات فیزیولوژیک متعددی در جسم ما ایجاد کند. اثرات که معمولاً خارج از حوزه کنترل ما هستند، مثل کوچک شدن مردمک چشم هنگام

۱. محمد، رحیمی، ۱۳۹۰ «عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف به مطالعه مورد شهر خلخال»، ص ۱۷.

۲. نهج البلاغه: الحکمة ۲۱.

نگاه کردن به نور شدید صفحه گوشی، یا لپ‌تاپ دیگر مثل افتادن سر شانه‌ها، خارج شدن ستون فقرات از حالت طبیعی، فشارهای عصبی، کم شدن فعالیت کلی بدن، رکود فعالیت‌های معده، چاقی، انزوای اجتماعی، فشار خون و ضربان قلب ما را افزایش می‌دهند.^۱

۳. آموزش فرصت‌ها و تهدیدهای فضای مجازی برای کودکان

آموزش سواد رسانه‌ای

دانستن از نیازهای بشر است و دنیای مجازی اینترنت در حال حاضر به خوبی این نیازها را پاسخ می‌دهد و کاربران فضای مجازی در اینترنت به دنبال پاسخ سؤال‌های هستند که در دنیای واقعی ممکن است هیچ‌گاه به آن دست نیابد. فناوری اطلاعات با سرعت شگفت‌انگیزی تمامی ارکان حیات بشری از جمله مقوله‌ی نظم و امنیت و آرامش عمومی را دست‌خوش تحولات و دگرگونی‌های اساسی نموده است.^۲

حضرت علی علیه‌السلام فرمود: عامل اصلی ارتکاب رفتار انحرافی را جهل دانسته است در دعای کمیل فرمود: «ظَلَمْتُ نَفْسِي وَ تَجَرَّأْتُ بِجَهْلِي»^۳ به خود ستم کردم و از روی نادانی جرئت نمودم. آموزش و فراگیری سواد رسانه برای کودکان فقط توسط خانواده و مدرسه حاصل می‌شود، توجه داشته باشند و بدانند سواد رسانه از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است اگر از سواد رسانه‌ای برخوردار باشیم جلو نفوذ فرهنگ غرب را می‌گیریم. در حقیقت با سواد رسانه‌ای است که ما می‌توانیم با دید شفاف مرز بین دنیایی واقعی و دنیایی که رسانه‌ها برای ما می‌سازند را تشخیص

۱. یسار، جعفریان؛ حمید، خدایاری؛ ناهید، حسن زاده؛ لیلا. آسیب‌شناسی فضای مجازی و خانواده.

۲. احمدوند، علی محمد، عطایی، امیر مسعود ۱۳۸۵. نقش فناوری اطلاعات (IT) در سستم پلیس و فضای

مجازی.

۳. فرازی از دعای کمیل.

بدهیم. سواد رسانه ای مثل یک نقشه می ماند ما اگر این نقشه در دست داشته باشیم خیلی راحت به آدرس می رسیم.^۱

سزاوار است جلسات آموزشی فضای مجازی در تمام نهادها، ارگانها، مساجد و مراکز علمی برگزار شود و والدین و کاربران را با فواید، آسیبها و نحوه استفاده اصولی و صحیح از شبکه های مجازی آشنا کنند.

در مدارس نیز باید این گونه جلسات برای دانش آموزان برقرار گردد تا آنها با آگاهی لازم به سراغ این ابزار بروند و نیاز علمی خویش را برطرف کنند.

نهادهای آموزشی باید مطالب مفید و آموزنده ای را در باره فضای مجازی در کتابهای درسی و دانش آموزان قرار دهد و آنها را بیشتر با این محیط آشنا کند.^۲ نرم افزارهای مورد استفاده در فضای مجازی اکثر برای کاربران خود نا آشنا هستند اگر کاربران بخواهند از عهدهی این ابزارهای بر بیاید باید در مدارس از معلمین خود بخواهند تا آموزش دهد؛ و معلمین باید در عرصه آموزش باید از اطلاعات بالای برخوردار باشند وقتی در کلاس درس حاضر می شوند و می خواهند مطلبی را سرچ کنند با مشکل مواجه نشوند. یعنی نحوه کار با تبلیغ، گوشی همراه، لب تاپ را خوب بلد باشد تا کم دانش آموزان نیز از استاد یاد بگیرند که چطور می شود از اینترنت مطالب مفید بدون اتلاف وقت سرچ نمود.

کودکان فکر می کنند شبکه های اجتماعی در فضای مجازی برای سرگرمی و پر نمودن اوقات فراغت است وقتی دید نهاد آموزش دهنده و یا معلمش این طور استفاده مفید می نمایند قطعاً تأثیر گذار خواهد بود، معلمین و مبلغین دینی نقش زیادی می توانند در حوزه استفاده درست از فضای مجازی داشته باشند، می توانند گروه

۱. سید هادی، حسینی بامیانی، ۱۳۶۲، پایان نامه ارشد، تحت عنوان «تأثیرات فضای مجازی بر تغییرات فرهنگی خانواده های مهاجرین افغانستان در سه دهه اخیر»، ۱۳۹۹/۳/۲۲.
۲. صادقی، محمود، احکام شبکه های اجتماعی ۴۲.

تشکیل دهند و خانواده‌ها و یا بچه‌ها را در آنجا دعوت نمایند و نحوه کار نمودن در فضای مجازی را آموزش دهند.

شاید بعضی از کاربران نصیحت آمرانه را دوست نداشته باشند، معلمین می‌توانند از طریق کاریکاتور در مورد آسیب‌های فضای مجازی آگاهی دهند. مثلاً یک عکس خنده دار در مورد آسیب‌ها فضای مجازی نشان دهند که یک آدم نشسته پای شبکه اجتماعی و مغزش را روی شبکه اجتماعی گذاشته بعد بچه‌ها متوجه می‌شوند که در حقیقت مغزمان در گیر این شبکه‌های اجتماعی است طوری شود که بچه‌ها خودشان اعتراف نمایند که مغزمان در گیر شبکه‌های اجتماعی شدن.

مدارس باید دانش آموزان و خانواده‌ها را با پلیس فتا و کار آن آشنا نمایند؛ و آموزش دهند که فعالیت‌های پلیس فتا چیست؟ وقتی این اتفاق بیفتد بچه‌ها متوجه خواهیم شد که پلیس فتا هست و می‌تواند به بچه‌ها کمک نماید.^۱

پس بنابراین کودکان روزانه زمانی زیادی از وقت خود را صرف استفاده از شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی می‌کنند که استفاده از این رسانه از یک سو بار رفتاری و پرخاشگرانه، کاهش حساسیت نسبت به خشونت به همراه خواهد داشت. از این ابزار به شمشیر دو لبه یاد شده است یعنی هم فرصت می‌تواند باشد و هم تهدید هم سازنده است و هم تخریب کننده هم توسعه دهنده ذهن و هم اثر کننده آن پس بنابراین مفید و مضر بودن آن به ظرفیت فکری آنان بستگی دارند.^۲

۴. راهکار حاکمیت و مسئولین در جهت مقابله با آسیب‌های فضای

مجازی برای کودکان

از جمله راهکارهای مهم در کاهش آسیب‌های فضای مجازی حضور جدی و مسئولین است که بر عهده نخبگان و اندیشمندان جامعه قرار داده شده است؛ آنان

۱. لیل، تحقیقی، خانواده و اینترنت، تابستان ۱۳۹۴ - شماره ۴۲۹ و ۴۳۰ از ۸۵ تا ۸۸.

۲. بیابانگرد، فرزندان و رسانه، ص ۷۱

وظیفه دارند با روشنگری و آگاه سازی آحاد جامعه اسلامی از آسیب‌های فضای مجازی بکاهند.

امروزه شبکه‌های اجتماعی خارجی زیادی مورد استفاده قرار می‌گیرد و بی تردید بسیاری از این شبکه‌ها، با اهداف خاص خاصی ساخته شده است و کاربران را به سوی انحراف و تباهی می‌کشاند. از سوی دیگر، اکثر کاربران از آسیب‌ها و اهداف پنهانی آن‌ها بی اطلاع هستند و فقط برای سرگرمی به سمت این نرم افزارها می‌روند؛ لذا یکی از مهم‌ترین وظایف مسئولان و دست اندر کاران، فیلتر کردن و پاک سازی شبکه‌های غربی از صحنه‌ها و محتوای غیر اخلاقی است؛ گرچه برخی از کارشناسان معتقدند فیلتر کردن شبکه‌های اجتماعی مفسده دار راهکار اساسی و کار آمدی نیست؛ ولی باید توجه داشت که فیلتر کردن محتوای نامناسب در حد خودش مفید و کار آمد است؛ هرچند کافی نیست؛ لذا مسئولین باید علاوه بر فرهنگ سازی استفاده صحیح از فضای مجازی، قوانین و مجازات‌های سنگین و باز دارنده ای را وضع و آن‌ها را با تمام قدرت اجرا کنند تا کاربرانی که قصد آلوده کردن فضای مجازی را دارند، نتوانند به مقاصد شیطانی خود برسند.^۱

مسئولان باید افرادی را برای این کار انتخاب کنند که دارای ایمان قوی باشند و تخصص کافی باشند و بتوانند بهترین شبکه‌های اجتماعی متناسب با فرهنگ و نیاز جامعه، آن را در اختیار علاقه‌مندان قرار دهد تا افراد کم‌تر به سراغ شبکه‌های اجتماعی خارجی، که غالباً دارای محتوای مفسده دار هستند؛ بروند.

طبق آخرین بررسی‌های انجام شده ۳۲ درصد جمعیت روزانه بیش از یک ساعت زمان را برای حضور در این فضاها اختصاص می‌دهند که باید از این فرصت مناسب بهترین بهره برداری کرد.

۱. صادقی، محمود، احکام شبکه‌های اجتماعی ص ۵۴

بسیاری از کارشناسان معتقدند تولید شبکه اجتماعی ملی ضروری است؛ زیرا همه کشورهای پیشرفته دنیا متناسب با فرهنگ جامعه متنوع شبکه‌های اجتماعی دارند؛ اما کاربران کشور ما از محصولات بیگانه استفاده می‌کنند که به مرور زمان فرهنگ آن‌ها مورد پذیرش قرار می‌گیرد. پس باید شبکه‌های اجتماعی داخلی به سرعت تولید و با تبلیغات گسترده در اختیار کاربران قرار گیرد.

تاز زمانی که از اینترنت کشورهای خارجی استفاده می‌کنیم، امنیت و سلامت در فضای مجازی وجود ندارد، لذا باید به سمتی حرکت کنیم که کاربران داخلی با اطمینان خاطر از فضای مجازی استفاده کنند و ضمن اینکه دغدغه سرقت اطلاعات شخصی خویش را نداشته باشند؛ و اینترنت و شبکه‌های اجتماعی از محتوای فاسد و منحرف‌کننده پاک باشند و این کار با راه اندازی اینترنت ملی محقق می‌شود. متأسفانه تا کنون این راهکار تحقق پیدا نکرده است.

اگر اینترنت ملی راه اندازی شود، متخصصین داخلی می‌توانند با اطمینان خاطر به ایجاد شبکه‌های اجتماعی ملی پردازند و نیازهای مردم جامعه را بر طرف کنند.^۲ در پیام مقام معظم رهبری خطاب به مسئولان چنین آمده: این شورا وظیفه دارند مرکزی به نام مرکز ملی فضای مجازی کشور ایجاد نمایند تا اشراف کامل و به روز نسبت به فضای مجازی در سطح داخلی و جهانی و تصمیم‌گیری نسبت به نحوه مواجهه فعال و خردمندانه‌ی کشور با این موضوع از حیث سخت افزاری، نرم افزاری و محتوایی در چارچوب مصوبات و رای عالی و نظارت بر اجرای دقیق تصمیمات در همه سطوح تحقق یابد.^۳

۱. کره جنوبی (لاین)، ژاپن (تانگو)، چین (وی چت) آلمان (تلگرام)، آمریکا (تس‌آپ و اینستاگرام) و اسرائیل (وایبر).

۲. محمد رضا لونی؛ محمد جلالی فراهانی مقاله «شبکه ملی اطلاعات چیست؟ ۱۳۹۴/۶/۱۷ ص ۱۸.

۳. جعفری یسار، حمید؛ خدایاری، ناهید؛ حسن زاده، لیلا، آسیب شناسی فضای مجازی و خانواده،

وضع قوانین سخت گیرانه تر جهت برخورد با مجرمان جرایم اینترنتی و اجرایی نمودن این قوانین. آگاهی و هوشیاری بیشتر پلیس سایبری در مورد انواع جدید جرایم رایانه ای و اقدام در جهت نا کار آمد کردن دسیسه های دشمنان در این زمینه.

نتیجه گیری

آنچه که گفته شد، می توان نتیجه گفت فیلترینگ سانسور و قطع دسترسی و کلاً اعمال محدودیت های اجتماعی به هیچ وجه عنوان راهکار ماسبی برای کنترل بازتابی ها منفی این پدیده نیست و بعضاً نتایج عکس را در پی دارد. در واقع بهتر است با افزایش سطح آگاهی ها و آموزش های لازم ا کودکان را به سمت استفاده مطلوب و درست از این شبکه ها سوق داد و در مقابل مخاطرات آن واکنش نمود. خانواده، مدرسه، و مسئولین حاکمیت باید بستری لازم را فراهم آورند تا کودکان و نوجوانان جامعه خود به این بلوغ فکری دست یابند که کدام بخش از این پدیده یک تهدید و کدام ابزار آن یک فرصت در جهت اعتلا سطوح فردی اجتماعیشان است. دکتر محمد حسین حبیبی مدیر مرکز علوم اعتیاد دانشگاه تهران در مطالعات که بر روی این افراد انجام داده بیان می کند: گاهی والدینی که از عملکرد ضعیف فرزند نوجوانشان در مدرسه گلایه دارند و به تصور اینکه این مشکل تحت تأثیر مواد مخدر است و به من مراجعه می کنند. این نوجوان چنان در دنیای مجازی غرق می شوند که از خواب، خوراک، مسئولیت ها و فعالیت های روز مره شأن باز می مانند. مسئله اصلی این است که این نوجوان به اینترنت و فضای مجازی معتاد شده اند.

منابع:

۱. قرآن
۲. نهج البلاغه
۳. احمدوند، علی محمد، عطایی، امیر مسعود ۱۳۸۵. نقش فناوری اطلاعات (it) در سیستم پلیس و فضای مجازی جرایم با رویکرد.
۴. اعتمادهای مجازی و آسیب‌های اجتماعی مقاله « ۱۳۹۳/۷/۹ . www.gerdab.ir
۵. افتاده، جواد، مقاله «آشنایی با تاریخچه شبکه‌های اجتماعی اینترنتی»، ۱۳۹۰/۳/۲۰.
۶. بیابان‌گرد، فرزندان و رسانه.
۷. پاک‌نهاد، فضای مجازی جاذبه‌ها آسیب‌ها.
۸. پاینده، ابوالقاسم نهج الفصاحه، تاریخ نشر ۱۳۲۴ مکان نشر تهران، ایران.
۹. تحقیقی، لیلا، خانواده و اینترنت، تابستان ۱۳۹۴ - شماره ۴۲۹ و ۴۳۰ از ۸۵ تا ۸۸
۱۰. تراشون، سید علیرضا، والد سوم؛ ناشر: دفتر نشر معارف.
۱۱. حسینی بامیانی، سید هادی، ۱۳۶۲ پایان نامه ارشد، دفاع شده ۱۳۹۹-۳-۲۲ تحت عنوان (تأثیرات فضای مجازی بر تغییرات فرهنگی خانواده‌های مهاجرین افغانستان مقیم شهر مقدس قم - سه دهه اخیر).
۱۲. خراسانی، یار احمدی، مدیریت رفتاری فرزندان در فضای مجازی.
۱۳. دهقان، علیرضا، ۱۳۸۴، قماربازی اینترنتی؛ فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، شماره پیاپی ۲ و ۳.
۱۴. رحمان‌زاده، سید علی، (۱۳۸۹)، کارکرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در عصر جهانی شدن.
۱۵. زن و خانواده؛ سومین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۹۰/۱۰/۱۴.
۱۶. صادقی، محمود، احکام شبکه‌های اجتماعی، نشر معروف.
۱۷. صدوق، شیخ محمد بن علی، من لایحضره الفقیه، ج ۳.
۱۸. ضابط، مصطفی، (کارشناس رسانه و فضای مجازی)، برنامه تلویزیونی مهربانو @mehrbanooty-apar.com/tusi.ir

۱۹. طوسی، محمدبن حسن، (م ۳۸۵-۴۶۰ ق)، *تهذیب الاحکام*، ج ۸، ۱۳۶۵، تهران ایران.
۲۰. عاملی، الحر محمدبن حسن، *وسائل الشیعه فی تحصیل مسائل الشریعه*، ناشر مؤسسه آل‌ال‌بیت لا‌حیاء التراث ۱۳۶۷، ج ۱۵.
۲۱. عاملی، حر محمد بن حسن، *وسائل الشیعه*، ج ۲۱.
۲۲. عاملی، شیخ حر الجواهر، *السئیه فی الأحادیث القدسیه کلیات حدیث قدسی*.
۲۳. عقیلی، میرزا اعتضاد السلطنه، *تنبییه الخواص، تنبییه الخواص فی مقام الاخلاص*، ج ۲.
۲۴. علیمرادی، مصطفی، «سیر تطور شبکه‌های اجتماعی (نگاهی به آغاز و انجام شبکه‌های اجتماعی)»، مجله «ره آورد نور»، شهریور ۱۳۸۹، ش ۳۱.
۲۵. فجری، محمد مهدی، *خانواده‌ها بدانند، مروری بر آسیب‌ها و راهکارهای استفاده از فضای مجازی*، ص ۸۰-۸۱، ناشر: مهر امیرالمؤمنین چاپ احسان ۱۳۹۷.
۲۶. فیروز آبادی، سید ابوالحسن، *حقیقت مجازی، درباره فضای مجازی چه بدانیم و چه بگوییم*، اثری از گروه مآلفان محمد حسین سیاح طاهری، مسعود چینی فروشان ندا محمد زاده و دیگران و... ناشر: تهران سعادت آباد، علامه شمالی کوچه هجده غربی پلاک ۱۷.
۲۷. قاسمی، محمد، *اینترنت و تغییرات فرهنگی*.
۲۸. قرائتی، محسن، *تفسیر نور، موضوع اجتماعی و تربیتی ج ۱۰ تاریخ نشر ۱۳۷۴* ش. ناشر: مؤسسه در راه حق وزارت فرهنگ و ارشاد.
۲۹. کلیپ، کودکان و فضای مجازی، apararat.com/karbaraneh.
۳۰. کلینی، محمد بن یعقوب، (م ۳۲۹ ق). *فروع کافی*، جلد ۶ محل نشر: قم.
۳۱. کلینی، محمد بن یعقوب، *الکافی*، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۶۵، ش ۸.
۳۲. لونی، محمد رضا؛ فراهانی، محمد جلالی، مقاله «شبکه ملی اطلاعات چیست؟ آیا با برقراری شبکه ملی اطلاعات، اینترنت قطع خواهد شد؟ ۱۳۹۴ / ۱۷/۶».
۳۳. مجلسی، محمدتقی، *بحار الانوار*؛ ج ۷۴، ناشر دارالکتب الاسلامیه ۱۳۱۵.

۳۴. مرادی، امیر؛ کردلو، محسن. *بررسی افقها و تناگناهای فضای مجازی و اینترنت*

بر تربیت اخلاقی، شماره ۱۵.

۳۵. موسسه حقوقی بیان، *حقوق فضای مجازی*،

۳۶. مونیبت، جرج، مقاله «ارتباطات و رسانه‌ها: رژیم غذایی و تلویزیونی»؛ مجله

سیاحت غرب، وابسته به مرکز پژوهش‌های صدا و سیما، دی ۱۳۸۵، شماره ۴۲،

صص ۳۷ تا ۳۹.

۳۷. نصیری، پوریان، *فضای مجازی و سواد رسانه‌ای*، چشمه نور.

۳۸. ورام بن ابی فراس حلّی، (م ۶۰۵ ق)، *تنبیه الخواطر و نزهة النواظر معروف*

به مجموعه ورام کتابی با موضوع مواعظ و حکم اخلاقی، ج ۲، ناشر مکتب

الفقیه.

۳۹. یسار، جعفری حمید؛ خدایاری، ناهید؛ حسن زاده، لیلا، *آسیب شناسی فضای*

مجازی و خانواده، شماره ۴.

